

РЕЦЕНЗІЯ

Доктора наук з державного управління, доцента, професора кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування ШПАКА Юрія Валерійовича на дисертаційну роботу ОЛЕКСУНЬ Надії Олександрівни на тему: «Продовольча безпека України в контексті гібридних загроз та економічної стійкості», подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 256 «Національна безпека (за окремими сферами забезпечення і видами діяльності)» галузі знань 25 «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону»

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Актуальність теми дисертаційної роботи Олексунь Н.О. зумовлена необхідністю наукового обґрунтування теоретико-методичних і прикладних засад забезпечення продовольчої безпеки України в умовах повномасштабної війни, гібридних загроз, економічної нестабільності та потреби у зміцненні національної стійкості держави. Продовольча безпека в сучасних умовах є не лише елементом соціально-економічного розвитку, а й важливою складовою національної безпеки, оскільки безпосередньо впливає на життєздатність населення, стабільність внутрішнього ринку, економічну стійкість, соціальну рівновагу та обороноздатність країни.

Повномасштабна російська агресія суттєво загострила проблеми функціонування агропродовольчої системи України. Руйнування аграрної інфраструктури, мінування сільськогосподарських угідь, блокування морських портів, порушення логістичних ланцюгів, зростання цін на продовольство, зниження купівельної спроможності населення, внутрішнє переміщення громадян та нерівномірність доступу до продовольчих ресурсів формують комплекс загроз, що потребують системного наукового осмислення.

У цьому контексті особливої ваги набуває дослідження продовольчої безпеки саме крізь призму гібридних загроз та економічної стійкості. Такий підхід дозволяє

розглядати продовольчу безпеку не ізольовано, а як складну багаторівневу систему, що залежить від стану аграрного виробництва, логістики, державного управління, міжнародної підтримки, соціальної політики, екологічних чинників та інституційної спроможності держави.

Дисертаційне дослідження Олексунь Н.О. є своєчасним і суспільно значущим, оскільки спрямоване на розв'язання важливого наукового завдання – обґрунтування теоретико-методичних положень та розробку науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення продовольчої безпеки України в контексті гібридних загроз та економічної стійкості. Обрана тема відповідає сучасним пріоритетам державної політики у сфері національної безпеки, продовольчої безпеки, економічної стійкості та післявоєнного відновлення України.

Структура і зміст основних положень дисертаційної роботи

Дисертаційне дослідження Олексунь Н.О. на тему: «Продовольча безпека України в контексті гібридних загроз та економічної стійкості» має логічну, послідовну та завершену структуру, що узгоджується з метою, завданнями, об'єктом і предметом наукового пошуку. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст викладено на 163 сторінках друкованого тексту. Робота містить 6 таблиць, 39 рисунків. Список використаних джерел нараховує 192 найменування.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами, сформульовано мету та завдання дослідження, окреслено об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про апробацію результатів, публікації та структуру дисертаційної роботи.

У першому розділі дисертації «Теоретико-методичні положення забезпечення продовольчої безпеки як компоненти національної безпеки держави» розкрито теоретичні засади дослідження продовольчої безпеки, уточнено зміст ключових понять, які формують понятійно-категоріальний апарат роботи, визначено місце продовольчої безпеки в системі національної безпеки держави. Авторкою проаналізовано нормативно-правове забезпечення продовольчої безпеки України та здійснено бібліометричний аналіз наукових досліджень у цій сфері.

Важливим результатом першого розділу є авторське бачення продовольчої безпеки як комплексної характеристики стану соціально-економічної системи держави та стійкості агропродовольчої системи, за якої забезпечується безперервний і рівний доступ населення до якісного та безпечного продовольства, а також здатність системи підтримувати стабільність внутрішнього продовольчого ринку й адаптуватися до внутрішніх та зовнішніх загроз. Такий підхід має теоретичне значення, оскільки розширює традиційне розуміння продовольчої безпеки та дозволяє інтегрувати її у ширший контекст національної безпеки.

У другому розділі «Сучасний стан та загрози продовольчій безпеці України в умовах гібридних загроз та економічної стійкості» систематизовано сучасні підходи до оцінки рівня продовольчої безпеки держави, проаналізовано тенденції світової продовольчої безпеки в умовах сучасних викликів та досліджено стан продовольчої безпеки України.

Авторкою розглянуто міжнародні та національні методики оцінювання продовольчої безпеки, зокрема GFSI, FIES, IPC, GHI, ND-GAIN та національні індикаторні підходи. Заслугує на позитивну оцінку критичний аналіз чинної національної методики оцінки продовольчої безпеки, яка в умовах воєнного стану має низку обмежень, пов'язаних із неповнотою статистичної інформації, складністю оцінювання ситуації у прифронтових регіонах, наявністю значних регіональних диспропорцій та недостатнім урахуванням фізичної доступності, якості й безпечності продовольства.

Науково значущим є визначення системи загроз продовольчій безпеці України та їх групування за основними блоками: воєнні, логістичні та зовнішньоторговельні, економічні, соціально-демографічні, інституційні, екологічно-кліматичні та інформаційні. Така систематизація дозволяє комплексно оцінювати вплив гібридних загроз на агропродовольчу систему та формувати більш цілісне бачення напрямів державного реагування.

У третьому розділі «Напрями удосконалення забезпечення продовольчої безпеки держави» досліджено міжнародні практики забезпечення продовольчої безпеки в умовах гібридних загроз та запропоновано механізм підвищення рівня продовольчої безпеки в контексті гібридних загроз та економічної стійкості.

Авторкою проаналізовано досвід Ізраїлю, Ефіопії, Сирії, Ємену, Судану та Південного Судану, що дозволило визначити напрями адаптації окремих міжнародних практик до українських умов. Серед них важливе місце займають створення регіональних систем управління продовольчими резервами, розвиток сухопутних логістичних коридорів, запровадження спеціальних програм підтримки прифронтового фермерства, посилення державно-приватного партнерства та інтеграція гуманітарних механізмів у систему забезпечення продовольчої безпеки.

Особливої уваги заслуговує запропонований механізм підвищення рівня продовольчої безпеки держави, який розглядається як цілісна система взаємопов'язаних економічних, правових, інституційних, соціальних та міжнародних інструментів. Такий механізм спрямований на забезпечення функціонування, сталого розвитку та адаптивності продовольчої системи в умовах гібридних загроз, а також на посилення економічної стійкості держави.

Кожен розділ дисертації логічно пов'язаний із попереднім, містить обґрунтовані проміжні висновки та забезпечує цілісність наукового дослідження. Виклад матеріалу є послідовним, аргументованим і відповідає заявленій меті роботи.

Наукова новизна дисертаційної роботи

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретико-методичних засад розгляду продовольчої безпеки як складової національної безпеки держави, а також у формуванні прикладних підходів до підвищення стійкості агропродовольчої системи України в умовах гібридних загроз та економічної нестабільності.

Науково вагомим є запропоноване авторкою безпекове трактування продовольчої безпеки, у межах якого вона розглядається не лише як показник достатності продовольчих ресурсів, а як характеристика здатності держави забезпечувати безперервний, рівний і безпечний доступ населення до продовольства, підтримувати стабільність внутрішнього продовольчого ринку та зберігати адаптивність агропродовольчої системи до внутрішніх і зовнішніх впливів.

Позитивної оцінки заслуговує удосконалення підходу до оцінювання продовольчої безпеки в умовах воєнного стану. Його особливість полягає в поєднанні міжнародних методик, національних індикаторів, результатів опитувань домогосподарств та експертних оцінок, що є важливим за умов обмеженості офіційної статистики, регіональної нерівномірності доступу до продовольства та необхідності швидкого реагування на кризові прояви.

Окремим науковим результатом є поглиблення уявлення про гібридний характер загроз продовольчій безпеці. Авторкою показано, що продовольча безпека в умовах війни формується під впливом не лише виробничих чи економічних чинників, а й воєнних, логістичних, зовнішньоторговельних, соціально-демографічних, інституційних, екологічно-кліматичних та інформаційних загроз, що дозволяє розглядати її як міжсекторальний об'єкт державної безпекової політики.

Практичне значення отриманих результатів

Практична значущість дисертаційної роботи полягає у розробці теоретико-методичних положень і науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення продовольчої безпеки України в умовах гібридних загроз та економічної стійкості.

Запропоновані у дисертації підходи можуть бути використані органами державної влади та місцевого самоврядування при розробці й реалізації державної політики у сфері продовольчої безпеки, аграрної політики, економічної стійкості, національної безпеки та післявоєнного відновлення. Практичну цінність мають положення щодо удосконалення системи моніторингу продовольчої безпеки, оцінювання загроз, адаптації міжнародного досвіду, підтримки прифронтового фермерства, розвитку логістичних коридорів та формування регіональних продовольчих резервів.

Матеріали дисертаційного дослідження також мають освітнє значення та можуть бути використані у процесі підготовки здобувачів вищої освіти за освітніми компонентами, пов'язаними з національною безпекою, продовольчою безпекою, економічною стійкістю держави, державною політикою та післявоєнним відновленням.

Академічна доброчесність

У дисертаційній роботі Олексунь Н.О. не виявлено порушень академічної доброчесності. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів супроводжується належними посиланнями на відповідні джерела. Робота містить результати самостійного наукового дослідження здобувачки, а її основні положення, висновки та рекомендації належним чином апробовані й оприлюднені у наукових працях.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

1. У дисертації ґрунтовно досліджено міжнародний досвід забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнних конфліктів, тривалих криз та гуманітарної залежності. Водночас доцільно було б чіткіше обґрунтувати критерії відбору саме тих країн, досвід яких аналізується у роботі, зокрема з огляду на тип безпекових загроз, рівень інституційної спроможності, характер логістичних обмежень і можливість адаптації відповідних практик до українських умов.

2. Авторкою запропоновано комплексне групування загроз продовольчій безпеці України. Разом із тим практичну спрямованість дослідження можна було б посилити шляхом ранжування зазначених загроз за рівнем імовірності, масштабом можливих наслідків та пріоритетністю державного реагування, що дозволило б чіткіше визначити першочергові управлінські рішення в умовах обмежених ресурсів.

3. У роботі представлено механізм підвищення рівня продовольчої безпеки держави, який охоплює економічні, правові, інституційні, соціальні та міжнародні інструменти. Водночас потребує подальшої конкретизації питання координації дій між центральними органами виконавчої влади, регіональними військовими адміністраціями, органами місцевого самоврядування та міжнародними партнерами під час реалізації такого механізму в кризових умовах.

Зазначені зауваження мають дискусійний і рекомендаційний характер, не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи, не применшують її наукової новизни, теоретичного значення та практичної цінності, а лише окреслюють напрями подальшого розвитку досліджень у сфері продовольчої безпеки, національної стійкості та післявоєнного відновлення України.

Загальний висновок

Дисертаційне дослідження Олексунь Надії Олександрівни на тему: «Продовольча безпека України в контексті гібридних загроз та економічної стійкості» є самостійною, завершеною та комплексною науковою працею, в якій розв'язано актуальне наукове завдання в межах спеціальності 256 «Національна безпека (за окремими сферами забезпечення і видами діяльності)».

У дисертації на належному науковому рівні обґрунтовано теоретико-методичні положення та розроблено науково-практичні рекомендації щодо забезпечення продовольчої безпеки України в контексті гібридних загроз та економічної стійкості. Сформульовані авторкою положення, висновки та рекомендації вирізняються науковою новизною, теоретичною обґрунтованістю, практичною спрямованістю та відповідають сучасним потребам розвитку системи національної безпеки України в умовах війни, економічної нестабільності та післявоєнного відновлення.

За своїм змістом, науковим рівнем, обсягом, структурою оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам, визначеним «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року. На підставі викладеного вважаю, що ОЛЕКСУНЬ Надія Олександрівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 256 «Національна безпека (за окремими сферами забезпечення і видами діяльності)».

Рецензент:

Доктор наук з державного управління,
доцент, професор кафедри національної
безпеки, публічного управління
та адміністрування



Юрій ШПАК

